

AKADEMIN FÖR HÄLSA OCH ARBETSLIV
Avdelningen för socialt arbete och psykologi

Boendestödjare – en komplex yrkesroll

Torbjörn Johansson

2018

Examensarbete, Grundnivå (kandidatexamen), 15 hp
Socialt arbete
Socionomprogrammet

Handledare: Dimitris Michailakis
Examinator: Stefan Sjöberg

Abstract

The purpose of the study was to investigate how housing supporters experience their professional role based on their own perspective. For this purpose I used the questions about their views on (1) their own occupational role, (2) their own space of action and (3) collaboration. System theory and empowerment had to form the theoretical basis for the investigation. In order to achieve my purpose I then chose a narrative method to fully understand the experiences of my informants.

Interview questions came because of the chosen method to be replaced by something more similar to conversations which gave me a depth but also a true context of what the informants told based on the purpose of the study.

Some of the study's main findings were that many of the housing supporters saw the relationship as one of the most important factors for performing their mission. Another important factor was the silent knowledge that many of the informants possessed. An abstract knowledge that influenced the creation of their own space to accommodate the users based on what they thought was best.

The conclusion of the study showed the work of housing support workers as a complex occupational role where commitment and quiet knowledge were important factors for the relationship building with the users.

Keyword: housing supporter, occupational role, relationship, action space, co-operation

Sammanfattning

Syftet med studien var att undersöka hur boendestödjare upplever sin yrkesroll utifrån sitt eget perspektiv. För detta syfte använde jag mig av frågeställningarna om hur de ser på (1) den egna yrkesrollen, (2) det egna handlingsutrymmet samt (3) samverkan. Systemteori samt empowerment fick bilda den teoretiska basen för undersökningen. För att uppnå mitt syfte valde sedan jag narrativ metod för att till fullo kunna ta del av mina informanternas upplevelser.

Intervjufrågorna kom utifrån vald metod att ersättas av något som mer kom att liknas vid samtal vilket gav mig en bredd men även ett verklighetsnära sammanhang till det informanterna berättade.

Några av studiens huvudsakliga resultat var att många av boendestödjarna såg relationen som den mest betydelsefulla faktorn för utföranden av sitt uppdrag. En annan viktig faktor var den tysta kunskapen som många av informanterna besatt. En abstrakt kunskap som påverkade skapandet av det egna utrymmet för att tillmötesgå brukarna utifrån vad de själva trodde var bäst.

Slutsatsen av studien visade på boendestödjarnas arbete som en komplex yrkesroll där engagemang och tyst kunskap var betydande faktorer för relationsbyggandet med brukarna.

Nyckelord: boendestödjare, yrkesroll, relation, handlingsutrymme, samverkan

Innehåll

1	Inledning	1
1.1	Bakgrund	2
1.2	Syfte	4
1.3	Frågeställningar	4
1.4	Avgränsningar	5
1.5	Förförståelse	5
1.6	Relevans för socialt arbete	6
1.7	Uppsatsens disposition	6
2	Tidigare forskning	7
2.1	Kunskapsöversikt	7
2.2	Sammanfattning av tidigare forskning	13
3	Teori	14
3.1	Systemteori.....	14
3.2	Empowerment	16
3.3	Tillämpning av teorierna	17
4	Metod	17
4.1	Metodval.....	17
4.2	Urval.....	18
4.3	Material	19
4.4	Genomförande	19
4.5	Databearbetning	20
4.6	Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet.....	21
4.7	Etiska aspekter.....	21
5	Resultat och analys	23
5.1	Boendestödjarnas syn på den egna yrkesrollen.....	23
5.2	Boendestödjarnas syn på det egna handlingsutrymmet.....	25
5.3	Boendestödjarnas syn på samverkan.....	26
6	Diskussion	27
6.1	Studiens viktigaste resultat.....	28
6.2	Studiens resultat i jämförelse med tidigare forskning.....	29
6.3	Metoddiskussion.....	31
6.4	Studiens styrkor och begränsningar	32
6.5	Förslag till vidare forskning	32
	Litteraturförteckning	34

1 Inledning

Alla individer behöver ett hem. Ett hem vilket är en förutsättning för att kunna tillfredsställa de grundläggande behov av trygghet och säkerhet som en individ har. Att ha någonstans att bo är därmed ett grundläggande behov oavsett eventuella övriga problem en person kan ha (Socialstyrelsen, 2010).

I ett modernt samhälle anses att rätten till en egen bostad handlar om den grundläggande mänskliga rättigheten att kunna skapa sig ett eget hem. En rättighet som också skyddas i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna från 1966 i artikel 11 i FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (Regeringskansliet, 2011). Samma rättighet finns även upptagen i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning från 2006 (ibid.).

För de allra flesta känns detta att ha ett eget hem som något självklart men för vissa grupper i samhället är så inte fallet. En sådan och tillika utsatt grupp är de psykiskt funktionshindrade vilka inte alltid kan se, än mindre formulera sina behov för att kunna klara av att skaffa ett eget boende. Som psykiskt funktionshindrad räknas enligt Nationell psykiatrisamordnings definition (2006) en person om han eller hon som har väsentliga svårigheter med att utföra aktiviteter på viktiga livsområden och om dessa begränsningar har funnits eller kan antas komma att bestå under en längre tid. Svårigheterna ska även vara en konsekvens av psykisk störning. Enligt en studie av Wörlén (2010) är dessa personer en lågprioriterad målgrupp sett till andra grupper i behov av stöd hos kommunerna vilket gör dessa individer, menar jag, till än mer sårbara och utsatta än andra i samhället.

För att förverkliga denna självklarhet som ett eget hem innebär behöver personer med psykiska funktionshinder olika former av individuellt stöd. För att underlätta för denna grupp att uppnå den självständighet som ett eget boende innebär samt delaktighet i samhället finns idag det som kallas boendestöd. En insats vilken kan ge dessa grupper förutsättningar och möjligheter för att kunna klara av att bo i ett eget boende. Med boendestöd avses bistånd i form av stöd i den dagliga livsföringen riktat till personer med funktionsnedsättning i eget boende. Boendestöd kan vara ett såväl praktiskt som socialt stöd för att stärka en persons förmåga att klara vardagen i bostaden och ute i samhället (Socialstyrelsen, 2010). Stödet ska även anpassas efter individens individuella förutsättningar där en viktig aspekt är att arbeta motiverande samt medverka till att hålla ihop vardagen i strävan efter individens egen självständighet. Hur insatsen sedan utformas kan variera beroende på individ och behov samt hur kommunerna själva väljer att utforma insatsen (ibid.). Sveriges kommuner är autonoma

och sanktioneras beslutanderätt från staten. Varje kommun har sedan sin egen målsättning för verksamheten vilket genererar skillnader i tillgänglighet och service (Wörlén, 2010). Idag är boendestöd socialtjänstens vanligaste insats för de under 65 år med funktionsnedsättning. En insats som nästan fördubblats i omfattning under de senaste tio åren. Den 1 oktober 2007 var ungefär 10 700 personer beviljade boendestöd för att 31 oktober 2017 ha ökat till ungefär 21 000 personer som hade boendestöd som pågående insats (Socialstyrelsen, 2017).

I sammanhanget är det viktigt att komma ihåg att människor inte är sin funktionsnedsättning. Personer med en viss diagnos eller sjukdomshistoria kan ha väldigt olika förutsättningar och behov för att klara sin vardag. Vissa äldre personer har formats under hela sitt liv av att ha vistats på olika boenden medan de yngre som växte upp efter psykiatrireformens tillkomst har trätt in i ett samhälle där normalisering, delaktighet och integration präglar omsorgen. För att människor med stöd från samhällets sida ska kunna leva ett självständigt och värdigt liv är individperspektivet i dagens lagstiftning en grundläggande utgångspunkt så att boendet anpassas efter den enskilde och inte tvärtom (IVO, 2016).

Den som sedan blir beviljad boendestöd kommer att få stöd av en boendestödjare vilket är en relativt ny yrkeskategori (Andersson, 2009). Boendestödjaren är en central person för att realisera de socialpolitiska mål som syftar till att människor med funktionshinder skall integreras i samhället. Utöver detta mål skall boendestödjaren också motivera och stödja personer med funktionshinder att ingå i en social gemenskap och uppnå delaktighet i samhället för att på så få vardagen att fungera (ibid.).

Med det kan man förstå utmaningarna som rollen som boendestödjare innebär med ett yrke som är relativt nytt, arbetsuppgifterna komplexa och varierande samtidigt som det även finns stora möjligheter att utforma det egna arbetet. Utifrån Socialstyrelsens (2010) mål med denna insats har boendestödjaren en betydande roll för den enskildes möjligheter att kunna leva ett självständigt liv. Boendestödjaren är med det en viktig resurs till en betydelsefull insats för en utsatt grupp men hur ser boendestödjarna själva på sin yrkesroll och sitt uppdrag? Då jag själv arbetat som samt med boendestödjare, både i kommunal samt privat regi, var jag nyfiken på hur erfarna boendestödjare själva såg på sitt yrke. Det är också utgångspunkten för min studie att de ska berätta sina egna och subjektiva versioner av sitt yrkesliv och dess innehåll.

1.1 Bakgrund

För några decennier sedan bodde många personer med psykiska funktionsnedsättningar på mentalsjukhus samt sjukhem och vårdhem vilka var en förlängning av den psykiatriska

vården. Institutionerna skapades för att skydda dessa människor från det övriga samhället men ibland även det omvända. Boendet präglades ofta av totalitära system där ingen hänsyn togs till de individuella behoven. Patienterna var tvungna att underkasta sig institutionens regelsystem där det var ofta brist på utrymmen där patienterna kunde vara ifred. Detta gav upphov till olika hospitaliseringseffekter hos de människor som vistades där, effekter som än i dag kan visa sig i form av apati, bristande förmåga till initiativ eller utslätning av personens individuella egenskaper (IVO, 2010)

I mitten av 1900-talet började forskare få en ökad kunskap om att delar av vad de definierade som psykiska sjukdomar egentligen var orsakade av själva vistelsen på institutioner och den behandling som klienterna fick där. Det blev starten för en avinstitutionisering av psykiatri vilken kom att innebära att mentalsjukhusen i Sverige helt avvecklades i början av 1990-talet (Topor, 2011). Genom psykiatrireformen som trädde i kraft 1995 tog kommunerna över ansvaret för boende och boendestöd kom in i bilden som en vanlig lösning på boendefrågan för personer med psykiska funktionsnedsättningar med stödbehov. Syftet med reformen var att bryta utanförskapet och erbjuda personer med svårare psykisk ohälsa stöd att integreras i samhället på ett bättre sätt. Tanken var att dessa i högre grad skulle integreras i samhället och ges större möjligheter att leva som andra (Socialstyrelsen, 2010).

De olika boendeformer som socialtjänsten i dag kan bistå med ska ge den enskilde möjlighet att leva ett självständigt och värdigt liv där boendet ska anpassas till den enskildes behov. Den vanligaste boendeformen för personer med psykisk funktionsnedsättning är ett eget hem med boendestöd eller hemtjänst. Behöver man mer stöd än så kan man beviljas boende i form av bostad med särskild service. De som beviljas boende av socialtjänsten är en heterogen grupp av personer. Det kan röra sig om personer med psykosjukdom, demens, autism, ADHD, Aspergers syndrom, ångestproblematik, självskadebeteende och så vidare. Personerna har vanligtvis en samsjuklighet och många har eller tidigare haft en missbruksproblematik. Det kan handla om personer med en mycket komplex och allvarlig sjukdomsbild, personer som är utsatta och sårbara och ibland mycket ensamma. Gemensamt för de flesta är att de i vardagen har behov av trygghet, struktur, kontinuitet och förutsägbarhet (IVO, 2016). Vid en tillsyn under åren 2009-2011 konstaterade Socialstyrelsen att boendestödsinsatser samt kompetensen hos de som stödjer bör vidareutvecklas för att kunna tillgodose den numera blandade målgruppens stödbehov (Socialstyrelsen, 2012).

Efter socialtjänstlagen och psykiatrireformens tillkomst har alltså landets kommuner utvecklat ett omfattande utbud av stöd och service riktade till personer med psykiska problem (Topor, 2014). De som arbetar med boendestöd inom Socialtjänsten har utvecklat verksamheter,

metoder och kunskap som bygger på helt annorlunda förutsättningar än de som gäller inom den institutionsbaserade psykiatrin. Det sociala arbetet handlar om att stötta individerna i deras liv där psykiatrins uppdrag är att diagnosticera och behandla sjukdomar för att bota eller lindra dem. Socialtjänsten och psykiatrin följer olika lagstiftningar där Socialtjänstens insatser ska utgå från människors behov där psykiatrin utgår från patienters diagnos. Boendestödjarna möter till skillnad från psykiatrin brukarna på deras hemmaplan i deras hem (ibid.).

Boendestödjarna som yrkeskår har en svag professionell ställning. De saknar en gemensam utbildning som skulle kunna ge dem legitimitet i mötet med andra professioner men även i förhållande till anhöriga, i sina egna organisationer och i möte med de personer de möter i sitt arbete (Topor, 2014). Gruppen är detta till trots inte utbildad. Många har olika formella utbildningar och har även ofta genom sina arbetsgivare fått utbildningar som exempelvis Ett självständigt liv (ESL) och Motiverande samtal (MI). Många av boendestödjarna har en tidigare yrkeserfarenhet inom äldreomsorgen och psykiatrin, främst som mentalskötare (ibid.). Trots boendestödjarnas unika erfarenheter har deras kunskap och kompetens regelbundet blivit ifrågasatt (Grönberg Eskel, 2012). Kritiken ger intryck av att psykiatrin skulle besitta en kunskap om människor med psykiska problem och därmed ha tillgång till de rätta metoderna för att hjälpa dessa människor i deras hem. Men som (Andersson, 2009) skriver så bortser kritiken från det faktum att psykiatrins personal ofta saknar erfarenhet av att stödja människor med psykiska problem i deras hem. De som utpekats för att sakna den rätta kompetensen är just de som arbetar i brukarnas närmiljö och som har utvecklat en praktisk kunskap.

1.2 Syfte

Syftet med denna studie är att låta boendestödjare själva beskriva sitt vardagsarbete för att öka förståelsen för rollen som boendestödjare. Allt med utgångspunkt från deras egna upplevelser och erfarenheter av den egna yrkesrollen.

1.3 Frågeställningar

- Hur ser boendestödjare på den egna yrkesrollen?
- Vilket handlingsutrymme anser sig boendestödjare ha i sin yrkesroll?
- Hur uppfattar boendestödjare samverkan med andra signifikanta aktörer?

1.4 Avgränsningar

Jag har avgränsat min studie till ett serviceboende i Stockholm län. Begreppet *boende med särskild service* är en samlingsbeteckning för en rad olika boendeformer som finns under kommunernas ansvar. Boende med särskild service är en egen bostad i någon typ av arrangemang där det finns tillgång till personal. Dessa boenden är integrerade i bostadsområden utan yttre institutionella kännetecken. Det kan vara gruppboenden, korridorboenden, serviceboenden, stödboenden eller trapphusboenden. Antal personer och lägenheter som ingår i ett särskilt boende samt utformningen av dessa boendeformer varierar (Andersson, 2005).

Genom deltagande observation har jag tagit del av boendestödjares egna upplevelser och erfarenheter. Brukarna som bor på boendet är i åldern arton år upp till 65 år där de yngsta kan ha flyttat till serviceboendet direkt från föräldrahemmet medan de äldre i vissa fall kan ha haft eget boende tidigare. Boendet är bemannat med personal dygnet runt vilka är anställda som boendestödjare.

Jag har valt enbart personal som är anställda då jag anser att resultatet blir mer djupgående då dessa i kraft av sin anställning även har ytterligare funktioner som är kopplade till sin anställning. Exempelvis att varje personal tillförs uppgiften att vara stödperson för ett antal brukare vilket med det innebär ett utökat ansvar.

1.5 Förförståelse

Inom hermeneutiken talar man om förförståelse (Gadamer, 1997) vilket avser det forskaren har med sig i bagaget i form av kunskap, värderingar, förutfattade meningar och önsknings. Förförståelse innebär med det att vi inte uppfattar världen objektivt. Förförståelsen spelar en stor roll i hermeneutisk tolkning. (Gadamer, 1997) anser att förståelse av någon annan alltid sker utifrån den egna förförståelsen. Vi kan inte göra anspråk på att känna till verkligheten utan vi tolkar den med hjälp av vår förförståelse. Detta kan också uttryckas som att man måste förstå ett meningsfullt fenomen i den kontext det förekommer i. Gadamer menar att vi istället för att tala om sanningen bör inse att allt kan förstås på flera olika sätt (ibid.).

Sett till betydelsen av den egna förförståelsen ser jag det därför viktigt att klargöra min egen förförståelse.

Då jag själv arbetat länge som och med boendestödjare innebär det en förförståelse för yrket och verksamhetsområdet. I egenskap av anställd inom verksamheten anser jag det ge mig en unik möjlighet till ett inifrån perspektiv för att på ett naturligt sätt kunna ta del av andra och

erfarna boendestödjares erfarenheter om vad deras yrkesroll innebär. Tillsammans med en akademisk skolning anser jag mig därmed ha ett perspektiv på området för att kunna förstå och tolka hela dess kontext på det sätt som informanterna själva förmedlar genom sina egna berättelser.

1.6 Relevans för socialt arbete

Denna studie belyser hur boendestödjarna själva beskriver sitt vardagsarbete. Att kunna ta del av hur boendestödjarna själva beskriver sitt vardagsarbete är, enligt mig, relevant för socialt arbete. Det ger en insikt om hur yrkesrollen uttolkas av boendestödjarna själva samt vad det professionella mötet betyder.

Det professionella mötet är själva grunden för det sociala arbetet vilket också förutsätter yrkesmässigt förhållningsätt gentemot de brukare man möter. Inom socialt arbete är viktigt att kunna se individen i ett sammanhang vilket för en boendestödjare är en förutsättning för sitt uppdrag och därmed något naturligt för denna komplexa yrkesroll.

Boendestödjarna har över tid utvecklat både arbetsmetoder och en kunskap som utgår från de förutsättningar inom det sociala fältet där de verkar vilket Topor (2014). Tillsammans utgör deras erfarenheter en källa till kunskap vilket gör den till en viktig del för att möjliggöra en fortsatt utveckling av yrkesområdet. En utgångspunkt för min studie är utifrån detta att låta boendestödjarna själva förklara och delge sina erfarenheter utifrån sin yrkesroll i det sociala arbetet. Deras berättelser som då bildar underlaget för min studie och skapar relevans för det sociala arbetet.

1.7 Uppsatsens disposition

Uppsatsen är indelad på sex kapitel. Inledande kapitlet innehåller bakgrunden till problemområdet samt syfte och frågeställningar. Därefter presenteras en kunskapsöversikt som belyser forskningsläget på det som är studiens syfte. Uppsatsens tredje kapitel utgörs av en redogörelse för de teoretiska referensramar jag utgått från följt av kapitel fyra som beskriver studiens metodologiska grunder och tillvägagångssätt. Det innehåller också reflektioner om etiska aspekter på de arbetssätt jag använt. Uppsatsens resultat samt tillhörande analys presenteras sedan i uppsatsens femte kapitel. I kapitel sex redovisas sedan en avslutande diskussion som sammanfattar studien i sin helhet. Uppsatsen avslutas sedan med en litteraturförteckning.

2 Tidigare forskning

I detta avsnitt redovisar jag ett urval av den tidigare forskning som jag med utgångspunkt i uppsatsens syfte och frågeställningar anser vara relevant. Eftersom underlaget är begränsat har jag valt att inte dela in materialet tematiskt. Jag har heller inte sökt på någon internationell litteratur då syftet med min uppsats varit att belysa boendestödjarens eget perspektiv i en svensk kontext. Det material som jag ändå valt att ta med koncentrerar sig huvudsakligen på boendestödjarnas kompetens samt relationens betydelse för uppdraget man har. Men även bristen på en utarbetad egen evidensbaserad praktik samt det egna handlingsutrymmet berörs.

2.1 Kunskapsöversikt

Blombergs (2006) avhandling *Om delaktighet i samhället för vuxna funktionshindrade* försöker beskriva och förstå vad det är för faktorer som ökar samt minskar möjligheterna för vuxna funktionshindrade att vara delaktiga i samhället. Avhandlingens fokus ligger på personer med utvecklingsstörning och deras erfarenheter av delaktighet i samhällslivet. Den handlar om brukares interaktion mellan en eller flera personer som även, enligt författaren, innehåller en potential för utveckling. De frågeställningar som hon bl. a försöker besvara i avhandlingen är hur personer med utvecklingsstörning upplever interaktionen med aktörer på olika arenor i vardagslivet? Hur arbetar personalen nära dem för att nå målen för deltagande? Vilka möjligheter och hinder upplever personalen och hur agerar personal i de särskilda insatserna för att uppnå delaktighetsmålen?

Studien är kvalitativ och genomfördes under två år i tre kommuner genom deltagande observationer, kvalitativa intervjuer samt dokumentstudier. De deltagande observationerna utfördes främst på särskilda boendeformer som gruppboendestäder, vardagliga aktiviteter, daglig verksamhet/arbete och fritid. Studien lyfter fram konkreta erfarenheter och upplevelser av hur personer med utvecklingsstörning själva tolkar sin delaktighet i vardagslivet. Eftersom informanterna har personal som stöd för delaktighet i vardagen studeras även delaktighet utifrån personalens perspektiv.

Enligt Blombergs studie kan boendestödjare som yrke ses som dels ett relationsarbete men även som ett handikappolitiskt arbete. Detta då man har ett attitydförändrande uppdrag genom att man är anställd för att genomföra handikappolitikens mål i vardagen. Personalen själva var

medvetna om komplexiteten i samband med utformningen av stödet där brukarnas önskemål om frihet ibland kom i konflikt med personalens roll. En roll med ansvar för och tolkning av omvårdnad och kontroll av verksamheterna. Personalens roll blev i sådana situationer enligt Blomberg präglad av den specialiserade och hierarkiska organisationen. I praktiken upplevde personal under utförandet av de särskilda insatserna ett gap mellan ideal och verklighet.

Relationen mellan brukare och personal ansåg författaren vara mångsidig där relationen hade dels en kontrollerande funktion, dels en stödande. Interaktionen mellan personal, chefer och förtroendevalda innehöll varierande grad av konflikter och olika synsätt. Mellan personal och brukare återfanns liknande konflikter men det förekom även allianser i förhållande till chefer och förtroendevalda. Personalens bedömde sitt arbete som kvalificerat och mångsidigt men att statusen borde höjas. Blombergs slutsatser stämmer väl in på mina egna erfarenheter och även andra som gjort liknande studier och bekräftar boendestödet som den komplexa roll den är.

Topor (2014a) har med sin rapport *Boendestödjarnas erfarenhetskunskap. Boendestöd – beslut och praktik* beskrivit det stödarbete som boendestödjare bedriver i Lidingö kommun. Studiens mål var att försöka formulera den erfarenhetsbaserade kunskapen som utvecklats av dessa boendestödjare. Studien bygger på individuella intervjuer med ett tiotal boendestödjare och en fokusgrupp med fem boendestödjare som deltagit i intervjuerna. Samtliga deltagare i studien verkade inom den socialpsykiatriska verksamheten i Lidingö stad och arbetade på olika stödboenden och med boendestöd i brukarnas hem. Syftet med rapporten var att försöka fånga boendestödjarnas praktik och reflektioner, den kunskap som baseras på denna praktik och på så sätt bidrar till att formulera en grund för evidensbaserade insatser inom boendestöd.

Topor konstaterar i sin rapport att det sällan har lyfts fram något om att boendestödjarna borde ha utvecklat en egen och självständig kunskap. Boendestödsarbetet med människor framstår ibland som ett professionellt fält utan professionella där de som arbetar saknar kunskap och metoder i sitt arbete. Han menar med det att det verkar som de professionellas erfarenheter har den svagaste ställningen i utvecklandet av evidensbaserade insatser. Det görs inga strukturerade ansträngningar för att fånga deras erfarenheter utan de ses ofta som att de motarbetar till att nya effektiva metoder implementeras och därmed kommer brukarna till del. En kunskap som de även skulle kunna överföra till psykiatrins personal. En kunskap vilken handlar om att möta människor i deras sociala sammanhang och bygger på helt annorlunda förutsättningar än den traditionella psykiatrins kunskap.

Studien avslutas med rådet att om vi tar tillvara på de tre aspekterna forskningsresultat, brukarnas erfarenheter och preferenser samt boendestödjarnas erfarenhetskunskap så kan det bli möjligt att utveckla en evidensbaserad praktik. Men för att detta ska vara möjligt krävs att brukarnas och de professionellas erfarenheter uppvärderas och att forskning om deras kunskap och praktik får ett aktivt stöd.

Andersson (2009) är en annan forskare som medverkat i flera forskningsrapporter gällande boendestöd. En avhandling från henne är *Vardagsliv och boendestöd* (2009) som handlar om boendestöd som insats att hantera vardagslivet när man lever med psykiskt funktionshinder. I studien om boendestöd och dess inverkan på den enskilde tar hon upp betydelsen av närvaro. Närvaron av en person som inte bara ska hjälpa till att skapa ett sammanhang i vardagen utan även bidra till att bryta ensamheten. Andersson menar att insatsen oberoende av om den är av social eller praktisk karaktär är underordnad jämfört med betydelse som närvaron av en annan individ ger. Att den del av boendestödet som verkligen bidrar är att en fysisk person befinner sig i en individs hem. Ett hem innehållande en socialt isolerad tillvaro vilket därmed lindrar dennes känsla av ensamhet (ibid.).

Relationens betydelse för boendestödsinsatser är något Andersson (2009) förklarar med att relationen mellan boendestödjare och klient inte är att se som en traditionell vänskapsrelation utan kan karaktäriseras som ett ömsesidigt givande och ett tagande. Det kan tolkas som att boendestöd i grunden är en samspelssituation där relationen mellan brukare och boendestödjare ses som central för stödet. I och med det blir den som utför stödet och relationen till individen viktig och ses som en förutsättning för att insatsen ska vara hjälpande. Det förutsätter att viktiga kvaliteter hos boendestödjaren för en stödjande relation är att vara genuint intresserad av att lära känna klienten, att visa omtanke och omsorg men samtidigt inte kränker klientens integritet (ibid.).

Studien tar även upp aspekten att arenan för boendestödets utförande har betydelse för insatsen och relationen mellan brukare och boendestödjare. Genom att boendestödsituationen utspelar sig i den boendes kontext genereras en kännedom om personen utöver dennes funktionshinder som även omfattar ett fysiskt och socialt sammanhang. Brukaren och boendestödjaren kan lära känna varandra på ett annat sätt än vad som är möjligt i professionella relationer i andra sammanhang. Relationen blir med det mer jämbördig och ömsesidig (Andersson, 2009). Brukaren är själv delaktig och har inflytande över utformandet av själva insatsen och hur stödet anpassas efter brukaren och dennes behov. Samtidigt

påpekas det att trots detta inflytande och delaktighet finns i denna kontext en maktobalans där boendestödjaren innehar en formell maktposition sett till brukaren (ibid.). Andersson medverkar även i rapporten *Boendestöd på papper – Boendestöd i praktiken* från FoU Södertörn (2017) som tar upp boendestödjanas syn på sitt yrke och vad de själva anser insatsen innehåller och dess betydelse. Precis som titeln säger så tar studien upp diskrepansen mellan beställning och det praktiska utförandet. Enligt författarna var skilda kunskapsnivåer en grundläggande orsak varför boendestöd på papper tenderade att bli något annat än boendestöd i praktiken. I intervjuerna med boendestödjare framkom också att detaljerade beställningar var problematiska. Detta sett till bakgrund av handläggarnas begränsade kunskaper, vardagens komplexitet samt tiden som förflutit mellan beslut till verkställighet. Intervjuerna visade även att ju mer specificerat och exakt stödet formulerades från handläggarnas sida desto större blev diskrepansen med det boendestöd som utfördes i praktiken.

Boendestödjarna tycktes även i stor utsträckning försöka skapa det handlingsutrymme som de själva ansåg vara nödvändigt. När boendestödjarna själva beskrev sitt handlingsutrymme som här definieras som utrymme att agera i sin profession utifrån vad som uppfattas som brukarens bästa visade deras studie att man måste skilja mellan det legitimerade och det faktiska utrymmet. De boendestödjare som handlar efter eget huvud för att tillgodose brukarens behov skapar ett handlingsutrymme genom att göra saker de inte får. Boendestödjarna uttrycker på olika sätt att deras professionalitet hänger samman med utrymmet för att göra egna bedömningar. Sammantaget framträdde begränsade möjligheter för boendestödjarna att, utifrån sin professionella bedömning, agera för vad de menade var brukarnas bästa. Detta till trots försökte man på olika sätt skapa det handlingsutrymme som situationen krävde.

Studien *Boendestöd - erfarenhetsbaserad praktik och kunskap (2017)* handlar även den om de erfarenheter som boendestödjare har av boendestöd. Studien genomfördes på uppdrag av tre kommuner i Stockholm som önskade djupare kunskaper om boendestödet som hjälpande insats. Resultaten visade att boendestödet förenar båda praktiska och psykosociala moment där flexibilitet är en central aspekt. Insatsen bygger på att det finns en positiv relation mellan brukaren och boendestödjaren, något som tar tid att utvecklas.

Något som författarna även reflekterade över med sin studie var hur slående det var hur brukare samt utförare, utifrån sina respektive perspektiv och roller, verkade dela bilden av vad

det var i deras kontakt som hade varit till hjälp. Boendestödet innehöll en praktisk aspekt samt en tydlig social aspekt i form av samtal och umgänge. Båda dessa aspekter lyftes upp som nödvändiga delar av stödet. Boendestödjaren var en social kontakt, en samtalspartner, någon som hjälpte brukaren att komma igång att göra saker i vardagslivet och någon som kunde tjäna en särskild roll i brukarens professionella stödnätverk.

Boendestödet var även flexibelt vilket beskrevs som betydelsefullt av de intervjuade. Samtidigt som olika regler och styrdokument angav ramarna för kontakten skapades det konkreta upplägget och innehållet i ett samspel utifrån brukarens behov och vilja. En sak som sågs som betydelsefull var kontakten och relationen mellan brukaren och boendestödjaren. Att de passade ihop och att det gavs tid och utrymme att bygga en relation beskrevs som hjälpande aspekter av boendestödet. Relationen sinsemellan beskrevs också till stor del vara en mellanmännisklig relation som präglades av omtanke och ömsesidighet som höll sig inom ramarna för det professionella.

I boken *Att planera för boendestöd: Om planer, trepartssamtal och klientmedverkan i socialpsykiatrin* av (Ingemarson, Bergmark & Lundström, 2006) utvärderas införandet av trepartssamtal i uppförandet av det som kallas genomförandeplaner. Tanken med trepartssamtal var att tydliggöra brukarens rättighet till självbestämmande men även att se till hur formulerade mål efterlevdes. Utsagorna i studien från boendestödjarna kring hur målformuleringarna inverkar på det dagliga arbetet skiftade. Intrycket var att flertalet av boendestödjarna förhåller sig till boendestödsplanens mål men snarare genom att ha en tanke i bakhuvudet avseende vad som sades vid mötet än att dagligen titta i planen. Planen kunde också användas i lägen då boendestödjarna kände sig osäkra på vart de är på väg och vilka mål de egentligen strävade mot. Genomförandeplanen tycktes dock inte, sett till målen, användas praktiskt eller dagligen under insatsens gång (ibid.).

Svanström & Sandling (2007) har med studien *Att bli självständig i ett socialt sammanhang. Brukare och boendestödjares syn på arbetssätt inom socialpsykiatrin* undersökt boendestödjare och deras brukares syn på de arbetssätt man praktiserar inom Botkyrka kommuns socialpsykiatriska enhet. I rapporten undersöker författarna hur brukare och boendestödjare uppfattar det arbetssätt som Botkyrka kommuns socialpsykiatriska enhet (SPE) arbetar efter. I rapporten kopplas arbetssättet till självständighet där författarna tar upp två aspekter av detta begrepp. Den ena avser självständighet i en praktisk bemärkelse som handlar om att brukarna själva ska städa, handla och betala räkningar, att få ordning på sin

vardag. Den andra är självständighet i tanke och avser en förmåga att fatta egna beslut och styra sitt liv i den riktning som man önskar. Det är SPE:s mål att arbeta med båda dessa aspekter av begreppet. En tanke är med det att en ökad självständighet också innebär en rädsla för ensamhet. Genom att brukarna ofta har ett begränsat socialt nätverk är det boendestödjarna som oftast står för tryggheten. Detta visar, likt annan forskning inom socialt arbete, att den personliga relationen mellan boendestödjarna och brukare på många sätt är avgörande (ibid.).

Boendestödjarens formella- och sociala kompetens ses ofta som en viktig del för att kunna bemöta de alltmer komplexa behov som psykiskt funktionsnedsatta har. En av dessa studier som berör detta ämne är Rask (2007) som på uppdrag av boendeprojektet utfört en studie med titeln *Upplevelser av boendestödspersonalens stödjande arbete En intervjustudie med personer med psykiska funktionshinder*. Resultaten visar på att känslan av gemenskap är det som mest åskådliggörs hos brukarna när det gäller boendestödjarnas egenskaper. Att de i gemenskap med brukarna strävar efter bra bemötande, ömsesidighet samt respekt är också något de önskar. Likaså känslan av en struktur som ger dem en trygghet och stöd med diverse praktiska saker vilket resulterar i en långsiktig ökning i förmågan att hantera sina egna liv (ibid.).

Det är många färdigheter och egenskaper som är viktiga att beakta för den som arbetar som boendestödjare. Som boendestödjare behöver man ha med sig kunskap om olika svårigheter som kan vara förknippade med olika psykiska funktionshinder så att man kan möta personens funktionshinder och därmed kunna se den enskilde individen trots funktionshindret.

Då man som boendestödjare använder sina egenskaper och färdigheter som redskap i kombination med sina teoretiska kunskaper så kräver detta att man får stöd på olika sätt. För att kunna utföra detta så mångfacetterade arbete på ett professionellt sätt är det därför viktigt att man får stöd och uppmuntran bland annat genom fortbildning och handledning (ibid.).

I Lindgrens (2007) studie *När välviljan tar överhand Två studier av den kommunala organiseringen av boendestödet till personer med psykiska funktionshinder* framgår att det finns en komplexitet vid samordningen med flera olika professioner inblandade. Det finns med det en inbyggd problematik vid utredning och bedömning av brukarna vilket visat sig innebära ytterligare ansvar för boendestödjarna. Lindgren (2007) menar att boendestödjare är en komplex yrkesroll där det ställs olika krav från olika aktörer som ibland motsäger varandra vilket därmed begränsar det egna handlingsutrymmet. Något boendestödjarna själva anser försvårar arbetet. Boendestödjarna har även en vilja att uppfylla kraven som organisationen

ställer samtidigt som man vill upprätthålla sina egna värderingar och tillgodose individens behov och önskemål (ibid.). De framkommer i studien att boendestödjarna efterlyser mer handledning från chefer och en utveckling av gemensamma förhållningssätt och riktlinjer. Boendestödjarna uppger själva enligt Lindgrens studie att de generellt anser sig nöjda med den kompetens som finns inom respektive organisation. Mest nöjd är man i de största kommunerna medan man i de minsta anser sig sakna såväl tillräckligt med kompetens som andra resurser. I vissa avseende uppges boendestödsfunktionerna även utnyttjats till omplaceringstjänster vilket gjort att personer vilka saknat såväl adekvat utbildning som genuint intresse för arbetet hamnat på dessa tjänster. När det gäller kompetens bland boendestödjarna varierar den både mellan och i kommunerna. En del har hämtat större delen av sin personal från hemtjänsten medan andra har en spännvidd från personer utan formell utbildning till akademiker. Fördelen med blandad kompetens anses vara att kunna kombinera personal utifrån enskilda brukares speciella behov. Det är också en tillgång att kunskap finns, som man uttrycker det, inom huset. Genom att man blandat dessa olika grupper så har det parallellt med fördelarna uppstått en viss problematik bl. a när det gäller löner. Detta trots att lönerna i dessa kommuner ökat för alla boendestödjare oavsett utbildningsbakgrund (ibid.).

Ingemarson, Sjögren och Piuva (2011) konstaterar med sin studie att det inom yrket varierade bland utbildningsbakgrunden. Den vanligaste utbildningen var mentalskötare där ca 60% hade den bakgrunden. Endast ca 10% av boendestödjarna hade en akademisk bakgrund inom vård och omsorg. Personlig lämplighet ansågs viktigt enligt cheferna vid nyrekrytering. Utbildning och yrkeserfarenhet var andra viktiga aspekter. Den utbildning man ansåg som mest passande var mentalskötare men även socionom samt socialpedagog sågs som adekvata utbildningar. Att det nu inte fanns någon utbildning som ersatte mentalskötarutbildningen ansåg cheferna som problematiskt då dagens vårdutbildning inte ger tillräcklig kunskap om psykiatri eller socialt arbete. Författarna konstaterade utifrån resultaten att man uttryckte ett behov av riktad utbildning mot målgruppen (ibid.).

2.2 Sammanfattning av tidigare forskning

Tidigare forskning om boendestödjare verkar vara ett outforskat område där det som finns främst handlar om brukarnas perspektiv och vilken roll boendestödjarna har i deras vardag eller om boendestöd som insats (Rask, 2007; Andersson, 2009). Vetenskapliga artiklar som rör boendestödjarnas egna perspektiv lyser med sin frånvaro. Detta kan verka märkligt då boendestöd som insats vuxit de senaste åren och år 2011 var den vanligaste insatsen som

individer med psykiska funktionshinder under 65 år beviljats (Blid, 2006). Det jag tycker framgår av den kunskapsöversikt jag gjort är relationens betydelse för vilken framgång boendestödjaren har för utförandet av sitt uppdrag. En annan viktig aspekt som några författare tar upp och då främst Topor (2014) är avsaknaden av en upparbetad samt dokumenterad evidens för yrkeskåren. Avsaknaden av denna evidens verkar enligt mig också vara en anledning till att boendestödjarna själva skapar sitt eget handlingsutrymme utifrån sina värderingar samt den situation man just då befinner sig i tillsammans med brukaren.

En del av forskningen berör även boendestödjarnas kompetens samt erfarenhet där man till viss del hävdar att dagens utbildning inom vård- och omsorg inte innehåller tillräckligt mycket av ämnena psykiatri samt socialt arbete. Bristerna finns därmed huvudsakligen i den formella kompetensen och inte i den yrkeserfarenhet som boendestödjarna har med sig sen tidigare. I övrigt lämnar man få eller inga förslag på hur man ska utveckla eller fördjupa dessa kunskaper. Sammantaget anser jag det vara en begränsad mängd forskning som berör enbart boendestödjarnas perspektiv på den egna yrkesrollen men ger ändå en tydlig beskrivning av en komplex yrkesroll.

3 Teori

Detta avsnitt beskriver de teoretiska begrepp och perspektiv som jag valt att använda mig av för att sedan avslutningsvis visa på hur jag tillämpat dessa för att tolka mitt material. Utifrån studiens syfte och frågeställningar samt insamlat material ansåg jag systemteori samt begreppet empowerment som relevant och bäst lämpat för att uppnå målet för studien.

3.1 Systemteori

Systemteori bygger på sammanhang där allt hänger ihop. Ett system som kan definieras som en uppsättning objekt, relationerna mellan objekten och objektens attribut. Objekten verkar som systemets beståndsdelar, attributen som egenskaper av föremålen där systemet sedan hålls samman av relationer (Öquist, 2008).

Den klassiska eller generella systemteorin har sitt upphov från von Bertalanffy (2015). Med sitt sätt att tänka kunde han ur ett systemteoretiskt perspektiv se allt mänskligt handlande men även problem som något som sker och uppstår i samspel med människor i omvärlden. Med hjälp av systemteori kan man då studera interaktion för att försöka förstå mänskliga problem. Systemteorins värde finns i att den ser till helheter samt att enskildheter sätts in i ett

sammanhang, en kontext, som i det fallet är systemet. Systemteorin lägger därmed individen i en vidare kontext som ser till hur olika delsystem påverkar varandra. Systemteorin varken individualiserar problem eller lösningar men heller inte orsak och verkan som stående i ett linjärt förhållande. Efter hand har teorin utvecklats och förfinats från en rent generell teori till en idag vedertagen teori främst inom socialt arbete (ibid.).

Thurén (2007) har en funktionalistisk förklaring till systemteorin där han talar om system som dynamiska helheter där alla förändringar, oavsett var i systemet det sker, påverkar andra delar i systemet. Alla delar har sin funktion och samverkar för att hålla samman systemet. När systemets jämvikt ändras måste en förändring ske i andra delar av systemet för att jämvikt ska återställas.

Systemteori handlar om att hitta lösningar på problem och att åstadkomma förändring. Det gäller med andra ord att se och förstå helheter, relationer, funktioner, sammanhang och mönster. Systemteori inom socialt arbete handlar med det om att se saker i sitt sammanhang och tolka beteenden utifrån den kontext individen verkar inom. Det handlar om att världen sitter ihop och delarna vi ser är delar av en större helhet där orsak och verkan hänger ihop i ett kretslopp (Öquist, 2008).

Systemen står i bestämda relationer med varandra där varje system kan ses som ett delsystem som ingår i ett större system. Varje delsystem går att analysera utifrån dess egenskaper i relation till andra system. I det hierarkiska systemet ska de högre nivåerna alltid vara överordnade. Allt för att ordningen i de lägre nivåerna skall hållas intakta men även för att upprätthålla gränserna mellan systemen (ibid.).

Enligt Bernler och Johnsson (2001) är systemteori grundläggande för allt psykosocialt arbete. Detta då teorin utgår från ett holistiskt synsätt vilket innebär att se individen i det sociala sammanhang denne befinner sig i. Teorin fokuserar på samspelet mellan livets alla olika beståndsdelar och hur dessa på så sätt skapar olika mönster. Med ett systemteoretiskt synsätt ska sociala processer inom systemet ses som något ständigt pågående i interaktion med omvärlden (ibid.).

En vanlig missuppfattning eller tankefel gällande systemteori är att man måste behandla hela systemet. Detta är som regel inte nödvändigt utan oftast behandlas en del av systemet med tanken att då kommer resten av helheten att påverkas automatiskt (Bernler & Johnsson, 2001). Likafullt finns vad man kan kalla för motkrafter från andra delar av systemet. Motkrafter som kan vara så starka att någon förändring inte kan ske om man inte ser till hela systemet.

Bernler och Johnsson (2001) menar vidare att det inom systemteorin även finns delsystem som alltid är i ständig rörelse. En rörelse som brukar kallas målinriktad vilket innebär att varje

system har vissa produktiva och/eller strukturella mål. Samtidigt som systemet är i konstant rörelse och förändring har varje system en egen identitet att upprätthålla. Detta innebär att det finns gränser för de olika delsystemen som ska skydda systemets struktur samt funktioner. För att ett system ska fungera på ett tillfredsställande sätt krävs på så sätt att det finns gränslinjer som är flexibla men samtidigt tydligt markerade. Det krävs därmed en viss flexibilitet som bidrar till en utveckling och anpassning till olika förändringar inom och utom systemet. Om systemets gränser inte har denna öppenhet kan det på sikt leda till stagnation och isolering av systemet (ibid.).

3.2 Empowerment

Empowerment är en teori och metod som härstammar från USA och kom att implementeras på 1970-talet. Teorin handlar om att få igång processer hos den enskilda individen för att de ska få en bättre självbild och ökade kunskaper om sig själv. Teorin har ett positivt synsätt som menar att individen i grunden är aktiv och handlande (Askheim & Starrin, 2007). Teorin placerar individen i centrum och den som stödjer blir enbart en rådgivare som hjälper till i processen när individen arbetar för att stärka sitt självförtroende (Meeuwisse et al., 2006). Som så ofta finns det flera olika tolkningar av var begreppet innefattar. Forsberg och Starrin (1997) beskriver begreppet som ett förhållningssätt där alla människor anses ha förmåga att definiera sina egna problem samt utveckla ett handlingsätt för att lösa sina problem.

Empowerment lägger därmed vikt vid att individen själv ska sätta sina egna mål som sedan den som stödjer ska hjälpa denne med. Att på så sätt arbeta utifrån individen själv då denna anses ha störst kunskap om sitt eget liv. Teorin engagerar sig i att hjälpa individen att på sikt få egenmakt att styra sitt eget liv (ibid.).

Enligt Askheim och Starrin (2007) utgår empowerment från individens egenmakt. Individer som på något sätt fått bestående funktionshinder, fysiska eller psykiska, kan genom teorins utgångspunkter lära sig att leva och anpassa sin vardag utifrån sitt sammanhang. Det viktiga med teorin tankesätt är att man fokuserar på dennes styrkor och inte brister eller fel. Genom att stärka självkänslan och fokusera på saker som är bra kan man därmed öka känslan av individens inflytande över sitt egna liv (ibid.).

Arbetet med empowerment innebär att öka individens handlingsutrymme. Det handlar om att lära sig leva med sin situation och bemästra vardagens svårigheter. Detta genom att se till den enskildes resurser med avsikt att individen ska få en förståelse och medvetenhet om sin situation för att därefter utveckla förmågan att hitta de lösningar som behövs för att förändra

situationen (Askheim & Starrin, 2007). Empowerment förutsätter en god kommunikation vilket ses som avgörande i allt socialt arbetet. En kommunikation som ska vara uppmuntrande och syfta till att utveckla självförtroende och självkänsla (ibid.).

3.3 Tillämpning av teorierna

För att förstå rollen som boendestödare har jag valt att använda mig av ett systemteoretiskt perspektiv samt begreppet empowerment. Professionella inom socialt arbete utgår ofta från ett systemteoretiskt perspektiv där man ser till helheter och sammanhang. Utifrån detta ser jag systemteori som relevant att utgå ifrån då boendestödaren arbetar för individens bästa vilken samtidigt befinner sig i ett sammanhang man har att förhålla sig till.

Boendestödarens uppgifter innebär också på att stödja och hjälpa individen. Boendestödaren ska även vara den som skapar struktur i det sammanhang som individen befinner sig i med målet att skapa trygghet och självständighet för denne. Detta gör att empowerment vilket är ett förhållningssätt där stödet handlar om att utöka individens självständighet också får anses som väl tillämpligt för rollen som boendestödare.

4 Metod

I detta kapitel presenteras och motiveras vilka metodval jag gjort med avseende på urval, datainsamling samt hur jag bearbetat och analyserat materialet. Även etiska överväganden samt studiens reliabilitet, validitet och generaliserbarhet diskuteras. Metodavsnittet avslutas sedan med en diskussion kring förtjänster och begränsningar av den valda metodologin.

4.1 Metodval

Termen berättelse kan liknas vid ord som sammanförs till en meningsfull helhet. En helhet som ger ett sammanhang till människan och dennes liv i form av en berättelse. Johansson (2005) menar att narrativa studier handlar om att undersöka tolkningsprocesser, meningsskapande, betydelser och definitioner. Med en narrativ utgångspunkt strävar därmed forskaren att förstå intervjupersonens perspektiv utifrån dennes egna ord.

Kvale och Brinkmann (2014) anser att med narrativ metod har intervjuaren möjlighet att i samspel med informanten organisera det som berättas till sammanhängande framställningar. Intervjuaren har därmed ett inflytande över själva berättelsens utformning.

Enligt Johansson (2005) är berättandet något grundläggande i våra liv eftersom genom det skapas förståelse för oss själva. Genom kommunikation är människor ständigt upptagna, att

återge berättelser från sina liv. Med hjälp av berättelserna argumenterar, förklarar, förnekar eller poängterar berättaren något vilket blir som en avspegling av deras strävan att skapa och presentera sin identitet. Berättelsen placerar därmed människan i tiden vilket gör den till den en av den främsta formen på vilken man kan göra mänsklig erfarenhet meningsfull (ibid.). I inledningen beskrev jag att syftet med min studie var att få förståelse för Boendestödjarna själva upplever sin yrkesroll, det egna handlingsutrymmet samt samverkan med andra. På så sätt så föll det sig naturligt att använda mig av en narrativ metod. Narrativ metod används ju för att ta in analysera skriftliga eller muntliga berättelser. En livsberättelse relateras på så sätt till berättarens förståelse för sin situation utifrån dennes egen horisont (Johansson, 2005). Berättelser som sedan ger en bild av berättarens egna och upplevda vardag. Med en narrativ metod lägger jag därmed fokus på Boendestödjarnas subjektiva berättelser och upplevelser av sitt yrke.

Den narrativa metoden anser jag även vara relevant i ett vidare perspektiv. Socialt arbete innefattar ofta berättande från individer som professionella möter. Berättelser som enligt Skott (2004) sedan kan tolkas med syftet att nå fram till en förståelse för individen eller förståelse av ett specifikt problem. Då narrativa intervjuer enligt Hydén (2008) innebär att forskaren har ett intresse av att informanterna berättar så mycket som möjligt så kan jag då också bli mera ingående på ett sätt som annars inte hade varit möjligt med mer traditionellt kvalitativa metoder.

4.2 Urval

Ett av det viktigaste urvalskriteriet vad gäller informanter är enligt Denscombe (2016) att de besitter relevant information i relation till undersökningens syfte och problemformulering. Eftersom jag till vardags arbetar med boendestödjare på ett serviceboende i Stockholm föll det sig naturligt att också göra min studie där. Det gav mig möjlighet till ett inifrån perspektiv på ett sätt som troligen inte hade varit möjligt om jag inte var en del av verksamheten. Därför valde jag att intervjua boendestödjare vilka arbetade på serviceboendet. Termen serviceboende används som en samlingsbeteckning för olika boendeformer med en egen bostad i någon form av arrangemang med en gemensam lokal där det finns tillgång till personal.

Eftersom min studie fokuserar på boendestödjarens yrkesroll anser jag att ett ändamålsenligt urval av informanter är den som lämpar sig bäst. Denscombe (2016) menar att ändamålsenligt urval eller subjektivt urval innebär att man väljer informanter utifrån att dessa genom sin

kunskap och erfarenhet svarar mot undersökningens syfte. Fördelar med denna typ av urval är att informanterna troligtvis har en mycket relevant kunskap om det valda ämnet samtidigt som ett subjektivt urval hjälper undersökaren att närma sig informanterna (ibid.). Ändamålsenligt eller subjektivt urval passar därför min studie väl.

4.3 Material

Materialet i uppsatsen bygger på samtal med fem Boendestödjare. Informanterna arbetar på ett serviceboende Stockholm och har, tillsammans med övrig personal, ansvar för 15 individer med varierande form av psykiska funktionsnedsättningar. Av dessa är tre män samt två kvinnor med varierande anställningstid från 2 – 12 år inom verksamheten. Alla fem informanter är tillsvidare anställda.

4.4 Genomförande

Jag har samtalat med respondenterna vid specifika sammanhang eller situationer där jag hela tiden varit noga med att klargöra att syftet med samtalen endast är att skapa en förståelse för deras egna upplevelser av sitt yrke.

Då jag själv är en del av verksamheten i egenskap av anställd underlättade det betydligt mina möjligheter till samtal med boendestödjarna. Det innebar att det inte fanns någon tidspress för samtal med informanterna då dessa tillfällen, relevanta för studien, dagligen uppstod. I övrigt valdes tillfällen för samtal när omständigheterna samt verksamheten gav utrymme för detta. Eftersom jag är en del av verksamheten gav det mig även en unik möjlighet till ett inifrån perspektiv som annars inte hade varit möjlig.

Genom en narrativ samtalsmetod var målet att boendestödjarna själva skulle kunna formulera sina svar. Om studien utgått från en intervjumall hade risken för påverkan hela tiden funnits där. Intervjuerna har jag därmed valt att kalla för samtal då själva intervjusituationerna varit mer att likna vid spontana samtal än utfrågande. Samtal där jag hade rollen som mottagare av berättelsen och endast bekräftade respondenten med mitt kroppsspråk eller sparsamma uttryck. Under samtalen har utgångspunkten hela tiden varit att informanterna själva ska berätta samt reflektera över sin egen upplevelse att arbeta som boendestödjare.

Som Kvale och Brinkmann (2009) skriver bör intervjuaren förhålla sig till intervjupersonens berättelse genom tystnad eller visat kroppsspråk och endast ställa följdfrågor som hjälper informanten att utveckla sitt berättande. Detta lyssnande anser jag mig ha efterlevt till stor del.

I denna studie har mina tre teman som jag velat undersöka löpt som en röd tråd genom hela uppsatsen. Teman som även är knutna till studiens teoretiska utgångspunkter och följande analys vilket gjort att samtalen har koncentrerats till dessa teman.

Datasamlingen gjordes genom ljudupptagningar med hjälp av mobiltelefon och skriftliga anteckningar. Antalet samtal med boendestödjarna har varit ständigt pågående vilket gör att det inte känns relevant att summera antalet av dessa samtal. Alla samtalen skedde på deras arbetsplats.

Samtalen hade ingen förutbestämd tidsgräns utan informanterna fick uttrycka sig fritt med den tidsram som behövdes för att innehållet i berättelsen skulle ses som tillräcklig. Enda villkoret var att samtalen var knutna till de teman som var kopplade till mitt syfte och frågeställningar. Den flexibiliteten vid samtalen anser jag som både motiverad samt nödvändig sett till valet av metod.

4.5 Databearbetning

Inspelat eller nedtecknat material lyssnades samt lästes genom. Relevant material för studien valdes sedan ut på basis av mina frågeställningar. Materialet transkriberades till teman som var kopplade till undersökningens syfte och frågeställningar vilka löper som en röd tråd genom hela resultatdelen. Material som jag sedan utvecklade med tolkningar och analyser av dess betydelse för att därefter sammanställa underlaget i löpande text. Material som jag inte bedömde som relevant kasserades.

Under hela arbetet har jag erbjudit informanterna att läsa det material som rör dem för att vara säker på att berättelsen fortfarande är representativ för dem.

I resultat- och analysdelen av materialet har jag utgått från mina tre förutbestämda teman. Utryck och liknande har inte tagits med vid transkriberingen om det inte varit uppenbart nödvändigt för förståelsen av innehållet. Vissa utsagor har ändrats för att undvika risken att informanterna, specifika sammanhang eller händelser ska bli igenkända. Detta som ett led i att uppfylla anonymitet så långt det är möjligt. Kvale och Brinkmann (2009) menar att läsaren inte ska behövas gissa eller tolka vad som avses. Därför har jag så långt det varit möjligt försökt behålla materialet i sin ursprungliga form. Samtal eller ord som inte ansågs relevanta för sammanhanget har jag använt mig av symbolen ... vilket innebär att ord eller meningar uteslutits utan att jag anser att sammanhang eller innehåll gått förlorade.

4.6 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

Thurén (2007) menar att reliabilitet innebär tillförlitlighet eller om det man mäter är korrekt utfört. Reliabilitet mäter därmed hur tillförlitlig studien är och om empirin ur denna skulle bli detsamma om studien upprepades med nya intervjupersoner (ibid.). Kvale och Brinkmann (2009) är inne på samma förklaring och menar att det ytterst handlar om intervjupersonernas inverkan på svaren eller det de berättar. Med narrativ metod har samtalen formats av Boendestödjarna själva vilket gör det svårt att hävda att fullständig reliabilitet är uppfylld. Enligt Denscombe (2016) är den sociala verkligheten i ständig förändring vilket gör det nästan omöjligt att komma fram till en objektiv bild som överensstämmer med den sociala verkligheten.

Validitet i en studie innebär att forskaren har mätt det som var avsätt att mäta, att man studerar det man avsett att studera (Thurén, 2007). Genom samtalen anser jag mig ha fått det underlag som motsvarar studiens frågeställningar och syfte. Enligt Kvale (2009) är det viktigt att hålla sig till sina frågeställningar och syfte då det alltid finns en risk att man mäter något annat än vad man avsett mäta. Om man inte håller sig till studiens frågeställningar och syfte kan det finnas skäl att ifrågasätta giltigheten eller validiteten vilket gör att hela studien kan ifrågasättas (ibid.). I mitt fall anser jag studien ha en hög validitet där jag har mätt det jag ville mäta vilket var informanternas egna upplevelser och berättelser om den egna yrkesrollen, samverkan samt det egna handlingsutrymmet. Allt detta utifrån de förutbestämda teman som samtalen var avsedda att handla om.

Enligt Kvale (2009) vill man ha en viss grad av generaliserbarhet av resultaten i en studie för att se om materialet skulle kunna vara tillämpligt även för en större population. Att resultatet därmed är det som är allmänt vedertaget och gällande för hela populationen (ibid.).

Jag kan bara ge svar för hur boendestödjarnas beskriver sitt vardagsarbete utifrån deras egna berättelser i min studie. Troligen kan delar av resultatet generaliseras men då individer som bor på boenden med särskild service skiljer sig åt gör att det är svårt att göra någon större generalisering. Detta då alla möten är unika vilket ger andra boendestödjares olika erfarenheter.

4.7 Etiska aspekter

Då jag är en del av verksamheten som denna studie har utförts på har det varit viktigt att ha ett etiskt förhållningssätt i åtanke. Då mina informanter till vardags är mina kollegor har jag sett

det som viktigt att dessa alltid vetat om mitt syfte med min närvaro där varje samtal eller händelse kan komma att spelas in eller antecknas för att sedan användas för min studie. Vetenskapsrådet (2002) har tagit fram Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. Dokumentet innehåller de etiska principer och huvudkrav som finns för skyddet av individer vilka forskaren har att förhålla sig till. Huvudkraven är fyra till antalet och är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (ibid.). Nedan följer en mer detaljerad beskrivning av vad varje krav innebär och hur kraven uppfylls i denna undersökning.

Informationskravet innebär att de av forskningen berörda personerna måste informeras att de ingår i studien, deras roll i undersökningen och på vilka villkor de deltar. Ett annat villkor är även att deltagandet är frivilligt och kan när som helst avbrytas. Informationen ska också innehålla information om syftet med undersökningen. Informationskravet har följts genom att jag informerat alla berörda avsikten med min undersökning. Alla deltagare i studien har i förväg lämnat sitt godkännande vilket gör att jag anser informationskravet uppfyllt.

Konfidentialitetskravet innebär att alla uppgifter i en undersökning ska behandlas med största möjliga sekretess och att alla personuppgifter ska förvaras på ett säkert sätt. Kravet har efterföljts genom att jag försäkrat deltagarna fullständig anonymitet. All information om deltagarna kommer att aidentifieras och information som riskerar avslöja informanternas identitet kommer därmed inte att publiceras. Detta innebär med det att för utomstående skall det vara nästan omöjligt att gissa sig till informanternas identitet.

Samtyckeskravet innebär att deltagarna själva har rätt att bestämma över sin medverkan och dess omfattning i undersökningen. Samtyckeskravet har efterföljts genom att deltagarna själva haft möjligheten att avgöra om de velat medverka, på vilka villkor samt ska samt hur länge medverkandet ska ske. Informanterna har i denna studie lämnat sitt samtycke att medverka skett helt på frivillig basis.

Nyttjandekravet innebär att insamlade uppgifter om deltagarna endast får användas för forskningsändamål. Nyttjandekravet har efterföljts genom att insamlat material samt uppgifter om deltagarna endast kommer att användas för denna studies ändamål. Det insamlade materialet kommer, efter studiens avslutande, att förstöras.

Med detta anser jag min undersökning uppfylla alla forskningsetiska krav helt i enlighet med Vetenskapsrådets etiska principer.

5 Resultat och analys

Här presenteras resultat samt en analys från samtalen med informanterna. Analysen genomförs med hjälp av de teoretiska begreppen som presenterades i kap. 3. För att kunna besvara mina frågeställningar har materialet delats in utifrån teman som knyter an till just dessa frågeställningar.

Intervjupersonerna består av samtal med fem boendestödjare som arbetar på ett serviceboende och har, tillsammans med övrig personal, ansvar för 15 individer med varierande form av psykiska funktionsnedsättningar. Av dessa är tre män samt två kvinnor med varierande anställningstid inom verksamheten. Alla fem informanter är tillsvidare anställda.

Ålder samt yrkeserfarenhet skiftar. Fyra av boendestödjarna har undersköterskeutbildning varav en är utbildad socionom. Utöver dessa grundläggande utbildningar har samtliga gått interna utbildningar i form av kurser i motiverande samtal (MI) samt ett självständigt liv (ESL).

5.1 Boendestödjarnas syn på den egna yrkesrollen

Samtliga informanter var eniga om att deras yrkesroll innebar att vara ett socialt stöd för brukarna. Informanterna menade även att man hade att förhålla sig till de mål som fanns dokumenterade. Vad sen detta sociala stöd innehöll och vilka uttryck det tog sig kunde en viss åsiktsvariation konstateras. Några gav uttryck för och liknande yrkesrollen vid att vara en länk till brukarens omvärld i syfte att skapa ett sammanhang och delaktighet för denne.

De flesta informanterna betonade att boendestöd inte handlar om att göra saker åt utan med brukarna, att vara ett stöd eller hjälp för dem. En informant ansåg att rollen inte var statisk då det var människor vilka var unika som man arbetade med men även att boendestödjarna själva var olika som individer. Det innebär att man måste vara lyhörd och flexibel för hur behoven hos brukarna tog sig uttryck.

”Jag tycker rollen varierar utifrån vem jag är som individ men även vilken brukare jag för tillfället hjälper” (Informant)

Det som var återkommande i alla samtal med informanterna var deras uppfattning om hur betydelsefull relationen till brukarna var för deras uppdrag.

”Allt blir så mycket enklare om man har en bra relation till brukaren. När man lärt känna brukaren närmare och byggt upp ett förtroende kan även stödet förändras då man troligen upptäckt andra sidor hos brukaren som inte framkommit i genomförandeplanen” (Informant)

Även om informanterna var eniga om vikten av en bra relation fanns det även åsikter om att det fanns baksidor med en för nära relation till brukaren.

”Det är bra om personalen kan gå till alla brukare så att inte stödet blir för personbundet. Blir problematiskt när vissa brukare bara vill vända sig till någon enskild boendestödjare.” (Informant)

Citaten ovan visar på att det inte är enbart positivt med goda relationer då det riskerar att stödet koncentreras till någon enskild individ vilket med det kan innebära svårigheter för verksamheten som helhet.

Utifrån boendestödjarnas egna beskrivningar kan man tolka det som att det främst är relationen som är att se som ett medel för att uppnå eller göra det möjligt att utföra något tillsammans med brukaren. Ingemarson, Sjögren och Piuva (2011) menar att relationer kan ses som både ett mål eller medel. Relation som mål hänvisar till en mellanmänsklig relation vilket kan vara vad brukaren behöver för att må bättre medan en relation som medel kan ses när något mer praktisk insats ska genomföras (ibid.).

Boendestödjarnas syn på den egna kompetensen varierade. Det som saknades var en gemensam utbildning men det betyder inte att någon kan anses vara inkompetent för uppgiften.. Flera har tidigare yrkeserfarenhet inom äldreomsorgen och psykiatri. Andra har yrkeserfarenheter inom vitt skilda sektorer som inte hade någonting med omsorg att göra. Samtliga har dock undersköterskeutbildning i botten som en obligatorisk grund att stå på. Just informanternas varierande yrkesbakgrund sågs som en fördel och en möjlighet till att dra nytta av varandras erfarenheter. En informant uttryckte sin syn på behovet av den egna kompetensen.

”Det är ett ganska enkelt arbete. Man behöver inte tänka så mycket på vilken diagnos brukaren har.... det räcker med att bete sig som man alltid gör i sin egen vardag” (Informant)

Den inställningen var dock inte generaliserande för informanterna som helhet där flera betonade nödvändigheten av kunskap kring diagnoser och dessas innebörder. Informanter sa sig ha den kompetens som krävdes för arbetet. Utöver den formella kompetensen i form av undersköterskeutbildning fanns en stor variation från tidigare arbetslivserfarenhet. En erfarenhet som man ansåg som mycket värdefull.

”Jag har jobbat inom många områden innan. När jag började här tänkte jag.... här kan man ju inte jobba när man kommer ny, det går ju inte. Är ju ett krävande arbete så jag är glad att jag hade en egen erfarenhet att falla tillbaka på” (Informant)

Några av informanterna menade att tillsammans med den formella kompetensen var även social mognad av stor betydelse. En form av ”fingertoppskänsla” som man kallade det för och som man sa sig använda i möten med brukare för att få till stånd en bra relation.

Alla informanterna gav också uttryck för hur de i sina möten med brukarna använde sig av metoder som kunde liknas vid individuellt anpassade metoder utifrån den egna kompetensen och person.

Som Johnsson, Svensson och Laanemets, 2008 skriver att då informanterna inte kan beskriva hur de arbetar kan det förstås som att man använder icke-metoder. Ett arbetssätt som även kan kallas för ”den tysta kunskapens metod” (ibid.). Enligt min tolkning består dessa arbetssätt hos informanterna av en mix erfarenhetsbaserade samt på egen förvärvad teoretiskt kunnande. Det innebär att några av informanterna innehar en form av tyst kunskap, en kunskap som påminner om intuition som inte är uttalad eller heller går att uttrycka (Johnsson, Svensson, Laanemets, 2008). Att den tysta kunskapen är outtalad gör att den är personlig och befinner sig därmed långt ifrån den forsknings- eller evidensbaserade kunskapstraditionen (ibid.).

5.2 Boendestödjarnas syn på det egna handlingsutrymmet

Hur informanterna såg på det egna handlingsutrymmet eller försökte definiera detta utrymme så gick åsikterna isär. Vad som var tydligt var att när det legitima handlingsutrymmet inte räckte till skapade boendestödjarna själva det nödvändiga handlingsutrymmet man ansåg vara möjligt.

”Jag tycker att finns det tid och utrymme känns det självklart bjuda på sig själv och ge lite mera tid till någon brukare” (Informant)

Några informanter menade också att man skapar sig det utrymmet man behöver för att kunna göra ett bra arbete. Det som även kom fram var deras uppfattning om hur värdefullt det egna handlingsutrymmet var för relationsbyggandet med brukarna.

”Allt enklare om man har en bra relation till brukarna. Bjuder man på sig själv eller bara ger sig lite tid med dem har man igen det mångdubbelt” (Informant)

Med det kan man tolka det som att informanterna själva skapar det handlingsutrymme man ansåg vara nödvändigt. Det framkom dock att viljan att skapa sig detta handlingsutrymme till stor del var avhängig informanternas engagemang för brukarna samt den egna erfarenheten.

Handlingsutrymme handlar inte om att det finns regler eller inte, utan om utrymmet som reglerna skapar för att agera. Handlingsutrymme handlar om hur mycket och i vilken detaljgrad en person styrs i sin arbetsroll av regler, lagar och överenskommelser från en organisation. Handlingsutrymme innefattar också huruvida den yrkesverksamma kan fatta egna beslut utifrån individuella faktorer. Att som individ kunna fatta de beslut man tror är bäst i den aktuella situationen (Svensson, 2008).

Boendestödjaren har eller skaffar sig handlingsutrymme vilket man utifrån informanterna själva kan tolka som att detta sker utifrån ett eget engagemang samt tidigare erfarenheter vilket gör att det ligger nära till hands att se dessa val man gör som något som har sin grund i den tysta kunskapen. När informanterna själva beskriver sitt handlingsutrymme ser man det som något som är för brukarens bästa samt som en del av ett relationsbyggande.

5.3 Boendestödjarnas syn på samverkan

För samtliga informanter är samverkan med andra i brukarnas nätverk något naturligt. Då man samtidigt även har rollen som kontaktperson för ett antal brukare blir en del av detta även en obligatorisk uppgift som ingår i boendestödjarnas arbetsbeskrivning. Denna samverkan med andra har detta till trots sina begränsningar och sträckte sig endast till att vara ett stöd i brukarnas kontakter med andra professionella. Man följde även med brukarna på olika möten för att kunna vara likt ett språkrör för dem i de fall det skulle behövas. Man såg även till att de fick tillgång till stöd och hjälp som låg utanför det som det egna boendestödet kunde hjälpa till med.

Betydelsen för brukarna av att informanterna ofta närvarade vid olika besök framkommer tydligt med detta citat.

”Det är en del av jobbet att boka tider och ledsaga.....Många gånger ser man nödvändigheten med att ha varit med på något sjukhusbesök. Det verkar som att vissa inte ser brukarnas begränsningar och talar som till en vanlig som själva kan förstå och då är det viktigt att vi som känner dessa kan vara med och förtydliga det som sägs” (Informant)

Det framkom bland informanterna en skiljelinje om var gränsen för samverkan gick. Ibland när man såg att brukarna kört fast i någon kontakt, oavsett om det gällde god man eller annan profession var det tydligt hur mycket eller långt man kunde tänka sig att gå utanför den egna yrkesrollen för att hjälpa brukaren.

” Det ingår inte i mitt jobb att leta rätt på folk för att de ska göra sitt jobb ” (Informant)

Det fanns även informanter som gjorde vad man kunde för att hjälpa brukarna när dessa inte nådde fram till den de behövde hjälp av.

” Det är frustrerande att vissa gode män eller myndigheter inte kan eller vill sköta sitt uppdrag... om jag inte då jagar rätt på den personen vem ska då göra det? ” (Informant)

Av samtalen med informanterna framgick att många dels hade en bra relation till övriga professionella i brukarens nätverk. Men, det ansågs även vara av vikt att ha en god relation med anhöriga vilka många ansåg sig ha. Allt detta såg en del informanter som en konsekvens av att man upparbetat en bra relation med brukaren. Detta i sin tur hade medfört ett förtroende från dennes sida som gjorde att man delade med sig av sina egna behov eller bekymmer. Något som gjorde att informanterna såg det som enklare att ta initiativ för att kunna vara till hjälp. Här medger en del informanter att man hamnar inom det egna handlingsutrymmet då en del av deras hjälp vid olika former av samverkan inte ingick i deras yrkesroll, något de var väl medvetna om.

” Man har en bra relation och är de som oftast känner våra brukare bäst.... Vi träffar ju dem dagligen så ser ju problemen utifrån ett annat sätt än de som ska samverka med brukaren vilket bara sker sporadiskt och ofta på deras villkor ” (Informant)

När man tar del av informanterna syn på samverkan men även hur man hanterar denna blir det tydligt hur boendestödjaren befinner sig i ett nätverk av relationer som man sedan ska förmedla eller förenkla för brukaren. I ett systemteoretiskt perspektiv (Trevithick, 2008) är det lätt att se boendestödjaren i ett myller i ett föränderligt nätverk. Det var även påtagligt hur mycket av denna samverkan utöver den formella som kunde härledas till de enskilda informanternas vilja eller förmåga att skapa ett eget handlingsutrymme.

6 Diskussion

I detta avslutande kapitel diskuteras studiens resultat i relation till syfte och frågeställningar. Avsnittet inleds med en sammanfattning av studiens viktigaste resultat samt av en jämförelse mellan min studie i förhållande till tidigare forskning. Därefter följer en diskussion kring vald metod samt en genomgång av studiens styrkor och begränsningar. Kapitlet avslutas sedan med några förslag från min sida till vidare forskning.

6.1 Studiens viktigaste resultat

Syftet med min uppsats har varit att undersöka samt belysa boendestödjarens komplexa yrkesroll utifrån deras eget perspektiv. Allt detta med utgångspunkt i frågeställningarna vilka varit hur (1) boendestödjarens ser på den egna yrkesrollen, (2) det egna handlingsutrymmet samt (3) samverkan med andra.

Sett till resultaten av denna undersökning framstår det tydligt likt Ingemarson, Sjögren och Piuvas (2011) studie att den professionelle är den som är mest lämpad att bedöma vilken hjälp brukaren ska eller behöver ha i sin vardag.

I samtalen med informanterna framgick att det inte var helt oproblematiskt att definiera yrkesrollen men man ansåg att deras uppdrag var att ge eller vara ett socialt stöd för brukarna.

Boendestödet som insats tar sitt avstamp i genomförandeplanen. En plan som boendestödjaren sedan ska verkställa utifrån de mål som formulerats i denna. För detta har boendestödjaren oftast sig bara själv som enda tillgängliga verktyg. Ramarna för insatserna var tydliga när det gällde att utföra mera praktiska göromål som tvätt eller städning. Utöver det var uppdraget mera flexibelt och ofta personbundet på vilket sätt man utförde detta.

Vad det i mångt och mycket verkar handla om när det gällde boendestödjarna var relationen och dess betydelse. De brukare man mötte var olika när det gällde vad de själva kunde samt deras förmåga till egna initiativ. Det krävde en anpassningsbar hållning med hänsyn till brukarnas förmågor om vad som kunde begäras av dem. I detta sammanhang var relationens betydelse många gånger avgörande för utfallet av insatserna. Att relationen med det kan eller ska ses som antingen ett mål eller medel för att nå det uppsatta målet (Ingemarson m.fl., 2011).

Det som informanterna uppgav var att man ansåg sig ha den nödvändiga kompetensen men utöver det fanns det även något ogripbart. Något som ofta brukar kallas den tysta kunskapen och något som ingen kunde ge en bra förklaring på vad den innehöll.

Social kompetens, erfarenhet eller bara ren fingertoppskänsla i mötena med brukarna var olika tolkningar på detta. Formella kunskaper är med rätta nödvändiga men för mig blev det uppenbart efter att ha genomfört den här undersökningen att det var rent individuella egenskaper hos informanterna som avgjorde hur man såg på den egna yrkesrollen och därefter hur man utförde den. Det behöver med detta inte innebära att man är sämre eller bättre i sin roll, bara att rollen har betydande inslag av högst personliga egenskaper. Av studiens resultat är den tysta kunskapen central för boendestödjarnas yrkesutövande. Att luta sig på en tyst kunskap innebär inte en kunskapsbrist hos dessa. Jag har snarare under mina samtal med boendestödjarna upplevt en stor och bred kompetens och skicklighet. Intrycket var ändå att det var just denna tysta kunskap som var själva grunden för skapandet av en god relation. En god relation som likt ringar på vattnet spred sig till de teman jag valt för denna studie. Teman som, enligt mig, har en gemensam nämnare, relationen. En relation som ofta avgjorde vilket handlingsutrymme boendestödjaren skapade sig men även för omfattningen och kvalitén på den nödvändiga samverkan med någon ur brukarens nätverk.

Oavsett hur man ser eller värderar kunskapen dessa har framstår det att boendestödjaren har en komplex yrkesroll utan tydliga ramar som gör att de i många situationer måste förlita sig på de vunna erfarenheterna för att bedöma och fatta beslut.

6.2 Studiens resultat i jämförelse med tidigare forskning

I resultatet av min studie har jag kunnat konstatera att boendestödjarnas yrkesroll är svår att definiera. Mina informanter gav skilda beskrivningar av sin yrkesroll och påpekade att den kunde skifta beroende på kontext. Resultaten i min studie visade ändå på att det fanns vissa faktorer som påverkade hur yrkesrollen tar sig uttryck.

Tidigare forskning visar på relationens betydelse (Andersson, 2009; Rask, 2007; Topor, 2014) men även andra studier som samtliga betonar relationens betydelse. Det är också något som framstått som väsentligt i min studie när boendestödjarna själva ger uttryck för vad som är värdefullt och ger framgång i utförandet av deras uppdrag. Man kan se det som att man skapar en form av arbetsallians med brukarna som sedan får betydelse för uppdragets utfall.

Boendestödjarens formella- och sociala kompetens ses ofta som en viktig del för att kunna bemöta de komplexa behov som psykiskt funktionsnedsatta har. En av dessa studier som berör detta ämne är Rask (2007). Vad jag däremot saknade i den kunskapsöversikten var

betydelsen av det man brukar kalla för den tysta kunskapen vilket är ett påtagligt inslag i mitt resultat.

Denna tysta kunskap som enligt Johnsson, Svensson och Laanemets (2008) är då informanterna inte kan beskriva hur de arbetar vilket innebär att man använder sig av det man brukar kalla för icke-metoder. Ett arbetssätt som även brukar kallas för ”den tysta kunskapens metod” (ibid). Enligt min tolkning består detta arbetssätt hos informanterna som en mix av erfarenhetsbaserad samt teoretiskt kunnande. I min studie framstod denna tysta kunskap som den faktor som hade mest inflytande på hur relationsbyggandet skapades och utvecklades av boendestödjarna.

När det kom till boendestödjarnas eget handlingsutrymme var det bara sporadiskt som man belyste detta i min kunskapsöversikt. Bland annat (Andersson, 2009; Andersson & Gustafsson, 2017) tog upp detta om hur boendestödjarna skapade det handlingsutrymme som man själva ansåg vara nödvändigt. Boendestödjarna uttrycker i dessa studier på olika sätt att deras professionalitet hänger samman med utrymmet för att göra egna bedömningar. Detta är också något som är i linje med mina resultat. Däremot framträder i min studie den tysta kunskapen som avgörande faktor för boendestödjarens vilja eller förmåga att skapa ett handlingsutrymme för brukarnas bästa som situationen krävde.

Enligt min kunskapsöversikt (Andersson, 2009; Ljungberg m.fl., 2017) men även andra är samverkan något som sträcker sig till att vara ett stöd i brukarnas kontakter med andra professionella. Man följde med brukarna på olika möten för att kunna ett stöd för dem i de fall det skulle behövas. Man såg även till att de fick tillgång till stöd och hjälp som låg utanför det som det egna boendestödet kunde hjälpa till med.

I jämförelse med tidigare forskning visade min studie på en nödvändig samverkan med olika aktörer ur brukarens nätverk. För samtliga informanter var samverkan något naturligt men tog sig olika uttryck och kunde kopplas till det egna engagemanget för brukaren och sin yrkesroll samt den egna tysta kunskapen. I min studie framkom det utöver vad forskningsöversikten visade på att det bland studiens informanter fanns en skiljelinje om var gränsen för samverkan gick. En skiljelinje som var avhängigt det egna engagemanget samt relationen till brukaren men också innehavet av en tyst kunskap.

6.3 Metoddiskussion

Mitt metodval hade lika gärna kunnat vara deltagande observation sett till det upplägg jag tänkt mig. Valet föll till slut på narrativ metod då jag ansåg fördelarna med denna metod överensstämde med vad jag hade för syfte med min studie.

Jag hade redan från start valt ut tre olika teman som jag ville få med i min undersökning vilket gjorde att jag frångick den vanligt förekommande intervjuguiden. Detta då jag insåg att insamlandet av material, sett till situation och sammanhang, skulle bli mera likt vanliga samtalsituationer utan några konkreta frågeställningar närvarande. Att använda sig av någon intervjuguide hade troligen även gjort samtalen mera statiska och inte så spontana och uttömmande som nu blev fallet.

Att jag är anställd på serviceboendet där studien ägt rum anser jag ha gett mig stora fördelar. Dels har jag kunnat röra mig obehindrat i alla de miljöer och situationer som övriga Boendestödjare på arbetsplatsen. Då informanterna även är kollegor till mig innebar det också att jag var en naturlig del av alla samtal som tog plats. Till min stora fördel var också att jag hade en förståelse för verksamheten samt vardag som Boendestödjarna verkar i. På så sätt så kunde jag dra nytta av fördelarna som en deltagande observation (Denscombe, 2016) hade gett mig i form av underlag för studien och som nu blev till ett komplement till den narrativa metoden jag valt.

Finns det då några nackdelar eller faror med att jag är så pass nära och involverad i verksamheten och mina informanter?

Kvale och Brinkmann (2009) menar att man som intervjuare förfogar över en maktposition gentemot informanten. Samtalsledaren har därmed en form av tolkningsföreträde på det som berättas. I sammanhanget får jag ge författarna rätt. Precis som mina informanter så har jag, i egenskap av anställd inom verksamheten, också en berättelse som rör studiens område. Det innebär risken att mina värderingar och syn på ämnet påverkar hur och vad jag väljer ut i sammanställningen. Med andra ord så finns en risk att min objektivitet åsidosätts.

Johansson (2005) är inne på samma sak när hon hävdar att man som forskare är medveten om att de tolkningar vi gjort av empirin, hur vi läst berättelserna, påverkas av de positioner vi befinner oss i. Trots detta anser jag att fördelarna överväger de risker och fallgropar som närheten till informanterna kan tänkas innebära.

6.4 Studiens styrkor och begränsningar

Studiens upplägg och struktur ser jag som en styrka där syftet är tydligt definierat samt att valet av metod uppnår studiens syfte. Vald metod i form av narrativ metod motiveras genom att jag ansett den som bäst lämpad för att besvara studiens syfte och frågeställningar. Hade en kvalitativ studie valts innehållande regelrätta intervjuer hade materialet fokuserat mera på specifika frågor. Utifrån det hade det kunnat medföra att resultatet blivit för begränsat för att uppnå mitt syfte med studien. En annan styrka är att samtalen med informanterna inte begränsats till specifika intervjutillfällen utan skett kontinuerligt under deras arbetspass. Detta ser jag som en fördel då studiens syfte var att få en helhetsbild av boendestödjarnas egen vardag som den tar sig uttryck.

Att ha ett helhetsperspektiv på brukarnas situation är en viktig aspekt för boendestödjarna för utförandet av deras uppdrag. Genom att i min studie använda mig av ett systemteoretiskt perspektiv (Trevithick, 2008) kan jag med det se boendestödjaren i ett föränderligt nätverk med alla de interaktioner som sker i deras yrkesroll. Att även tillämpa empowerment som ett teoretiskt perspektiv gör att jag på ett naturligt sätt belyser det arbetssätt som man använder sig av.

Studien gör inte anspråk på att vara fullständig eller heltäckande. Några begränsningar med studien är att den inte beaktar faktorer som ledarskap eller organisation och hur de påverkar boendestödjarnas yrkesutövning. Den tar heller inte med den eventuella påverkan som jag utifrån min person kan ha haft på informanterna vid mina samtal med dessa. Detta ser jag ändå som försumbart. Då jag är en del av verksamheten med syfte att påverka samt utveckla den bör det då också sätta sina avtryck hos informanterna oavsett min fysiska närvaro.

Styrkan med studien är istället som jag ser det den helhetssyn på boendestödjarnas profession som den har och dess bidrag för att förstå den komplexitet som denna yrkesroll innebär.

6.5 Förslag till vidare forskning

Utifrån det kunskapsläget som jag tagit del av när det gäller boendestödjarnas eget perspektiv på sin yrkesroll finns många tänkbara förslag till forskning.

Ett förslag till vidare studier skulle kunna vara hur man ser på kompetens och vad den bör innehålla. Ofta är undersköterskeutbildning den formella grunden för boendestödjaren. Men, i min egen verksamhet har jag lagt märke till att det ofta är mer gångbart med en pedagogisk

skolning och inte så mycket av renodlad omsorgskunskap som gett verklig framgång med brukare.

Ett annat förslag till vidare forskning kunde vara hur man kan gå tillväga för att förtydliga samt höja statusen för yrkeskåren. Sett till den komplexitet som yrkesrollen innebär är det förvånande hur låg status detta yrke trots allt har.

Litteraturförteckning

Andersson, G (2009). *Vardagsliv och boendestöd – en studie om människor med psykiska funktionshinder*. Diss., Institutionen för socialt arbete: Stockholms Universitet

Andersson, G. & Gustafsson, H. (2017). *Boendestöd på papper – Boendestöd i praktiken*. FoU Södertörns skriftserie nr 152/17. FoU Södertörn.

Askheim, Ole Petter & Starrin, Bengt (red.) (2007). *Empowerment i teori och praktik*. 1. uppl. Malmö: Gleerups

Bernler, G. Johnsson, L. (2001). *Teorier för psykosocialt arbete*. Lund: Studentlitteratur

Bertalanffy, Ludwig Von (2015). *General system theory - foundations, development, applications*. George Braziller Inc

Blid, M. (2006) Boende och stöd – En nationell inventering av kommunernas boendeinsatser för utsatta grupper. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 13, 4, 291-311.

Blomberg, Barbro. (2006): *Inklusion en illusion? Om delaktighet i samhället för vuxna personer med utvecklingsstörning*. Umeå: Institutionen för socialt arbete.

Denscombe, Martyn (2016). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. 3., rev. och uppdaterade uppl. Lund: Studentlitteratur

Forsberg, E & Starrin, B (1997) *Frigörande makt. Empowerment som modell i skola, omsorg och arbetsliv*. Stockholm: Gothia AB.

Gadamer, H. G. (1997). *Sanning och metod: I urval*. Göteborg: Daidalos.

Grönberg Eskel, M. (2012). *Från slutna institutioner till institutionaliserat omhändertagande. Akademisk avhandling*. Fakulteten för samhälls- och livsvetenskaper. Karlstad Universitet

Hydén, L.C. (2008). Analys av berättelser i forskningsintervjuer. I Larsson, S., Sjöblom, Y. & Lilja, J. (red.) *Narrativa metoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur. s. 111-132.

Ingemarson, M., Bergmark, Å. Lundström, T. (2006). *Att planera för boendestöd: Om planer, trepartssamtal och klientmedverkan i socialpsykiatrin*. Rapport 2006:3, CKP, Stockholm

Ingemarson, M., Sjögren, J. & Piuva, K. (2011). *Om att utvärdera funktioner eller relationer*.

Två studier av insatsen boendestöd. I: Piuva, K. Börjeson, M & Lobos, C. *Utvärdering i praktiken*. Lund: Studentlitteratur

Inspektionen för vård och omsorg (2016), *En institutionell historia – Enskilda boenden enligt socialtjänstlagen för personer med psykiska funktionsnedsättningar*, rapport 2016-49 <https://www.ivo.se/globalassets/dokument/publicerat/rapporter/rapporter-2016/ivo-2016-49-en-institutionell-historia.pdf>

Johansson, A. (2005). *Narrativ teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

- Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 3. [rev.]uppl. Lund: Studentlitteratur
- Lindgren, Lars (2007). *När välviljan tar överhand Två studier av den kommunala organiseringen av boendestödet till personer med psykiska funktionshinder*. Växjö: Institutionen för vårdvetenskap och socialt arbete
<http://lnu.diva-portal.org/smash/get/diva2:205572/FULLTEXT01.pdf>
- Ljungberg, A., Matscheck, D. & Topor, A. (2017). *Boendestöd - erfarenhetsbaserad praktik och kunskap*. FoU-rapport nr 27/2017. Stockholm: FoU Nordost.
- Meeuwisse, Anna, Sunesson, Sune & Swärd, Hans (red.) (2006). *Socialt arbete: en grundbok*. 2., [rev. och utök.] utg. Stockholm: Natur och kultur
- Nationell psykiatrisamordning (2006). *Vad är psykiskt funktionshinder? Nationell psykiatrisamordning ger sin definition av begreppet psykiskt funktionshinder*. Stockholm: Nationell psykiatrisamordning
<https://www.socialstyrelsen.se/psykiskohalsa/psykiskfunktionsnedsattning/inventeringsverktyg/Documents/Rapport-definition-psykiskt-funktionshinder.pdf>
- Payne, M. (2008). *Modern teoribildning i socialt arbete*. (2. uppl.). Stockholm: Natur & Kultur
- Rask, M. (2007). *Upplevelser av boendestödspersonalens stödjande arbete En intervjustudie med personer med psykiska funktionshinder*. Växjö: Institutionen för vårdvetenskap och socialt arbete <http://lnu.divaportal.org/smash/get/diva2:205570/FULLTEXT01.pdf>
- Skott, C. (2004). Framväxten av narrativ forskning. I Skott, C. (red.) *Berättelsens praktik och teori: narrativ forskning i ett hermeneutiskt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur. s. 39-49.
- Regeringskansliet (2011) *FN:s konventioner om Mänskliga rättigheter*
<https://www.regeringen.se/contentassets/d6d5653029e14e338a4b86f5f4b34c6b/fns-konventioner-om-manskliga-rattigheter>
- Socialstyrelsen (2010). *Det är mitt hem : vägledning om boende och boendestöd för personer med psykisk funktionsnedsättning*. Stockholm: Socialstyrelsen
<https://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/18214/2010-12-26.pdf>
- Socialstyrelsen (2012). *Nationell tillsyn av kommunernas insatser till personer med psykisk funktionsnedsättning 2009–2011 Personer med psykisk funktionsnedsättning – får de stöd och omsorg utifrån sina behov?*. Stockholm: Socialstyrelsen
http://www.schizofreniforeningarna.se/files/Nationell_tillsyn_av_kommunernas_insatser_till_personer_med_psykisk_funktionsnedsattning_2009-2011.pdf
- Socialstyrelsen (2017). *Statistik om socialtjänstinsatser till personer med funktionsnedsättning*. Stockholm: Socialstyrelsen
<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/21060/2018-9-4.pdf>

Svanström, J & Sandling, E. (2007) *Att bli självständig i ett socialt sammanhang. Brukare och boendestödjares syn på arbetssätt inom socialpsykiatrien*. FoU-Södertörns Skriftserie nr 57/07.

Svensson, K. (2008). *Handlingsutrymme: utmaningar i socialt arbete*. Stockholm: Natur och kultur

Trevithick, Pamela (2008) *Socialt arbete. Teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.

Thurén, Torsten (2007). *Vetenskapsteori för nybörjare*. 2., [omarb.] uppl.:Liber

Topor, A(2011) I: Jenner, H & Ljungqvist I. *Psykiatri för baspersonal*. Stockholm: Gothia förlag

Topor, A. (2014). *Boendestödjarnas erfarenhetskunskap. Boendestöd - beslut och praktik. Erfarenheter från Lidingö stads socialpsykiatri*. Institutionen för Socialt Arbete, Stockholms Universitet & Lidingö Stad.

<http://www.lidingo.se/ahosswebbar/socialpsykiatri/arkivnyheter/lidingosboendestodjaredelarsinaerfarenheteriunikrapport.5.598c000614806e52d95a9f.html>.

Topor, A. (2014). *Socialpsykiatrien – i gränstrakten mellan medicin och socialt arbete*. I U. Pettersson (red.) *Tre decennier med socialtjänstlagen – Utopi, vision, verklighet*. Malmö: Gleerups

Wörlén, Marie (2010). Att prioritera i socialtjänsten - om kommunalt handlingsutrymme och beslutsfattande. *Socialvetenskaplig Tidskrift*. :1, s. 28-45

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk samhällsvetenskaplig forskning*.

www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf

Öquist, O. (2008). *Systemteori i praktiken. Konsten att lösa problem och nå resultat.*: Gothia Förlag.